

Lapphundsstammen hotas av förintelse

Samernas under seklernas gång ständige följeslagare och allra viktigaste medhjälpare *lapphunden* är i allvarlig fara att försvinna. Det torde vid det här laget vara en sällsynthet — ja, man frestas nästan att säga omöjlighet — att från renbeteslanden i söder till Karesuando i norr träffa på ett enda prima, renrasigt exemplar. Detta är det sorgliga faktum samerna själva nödgats fastslå.

Lapphundsfrågan är ingalunda daterad 1946 utan har under det senaste decenniet diskuterats med för varje år allt större oro. Slutligen har föreningen Same-Ätnam (i översättning »Lapska odlingens framtid», eller populärt »det lapska hushållningssällskapet») tagit sig an problemet på allvar. Bl. a. har föreningen sökt kontakt med Svenska Kennelklubben och fäst dess uppmärksamhet på det för samerna ödesdigra i situationen samt även undersökt möjligheterna för ekonomiskt stöd från Lappfonden.

För att belysa den fundamentala betydelse lapphundsfrågan har för hela vår rennäring bör man erinra sig, att det väl knappast finns någon befolkningsgrupp i landet för vilken hunden är så viktig som för samerna. »En lapp utan hund är en hjälplös varelse», för att ordagrant citera den 79-årige

förvånas man över vilka dåliga och otypiska hundar som kunna prestera registreringsböcker, som utvisar god härstamning. Man frågar sig om härstamningsuppgifterna verkligen motsvarar verkligheten. I så fall är atavismen inom hundsläktet förvånansvärt nyckfull. Jag tror mera på »olyckshändelser», t. ex. dubbelparningar som uppfödaren kanske aldrig vet om.

Vångens Risca 2427 VV, vacker dobermanntik, äg Herr Carl-Eric Forsberg, Lönsboda. (Foto: Comp.)

lappmannen Jon Fjällgren. I tidskriften »Samefolkets egen tidning» för juni 1943 skrev jämtlappen Jonas Åhrén bl. a.:

»Lapphunden är i fara att dö ut och sammanblandas med tvivelaktiga hundraser, som inte äro värda många ören i renskogen. Blandrashundarna äro i regel mindervärdiga, enär de sämsta rasegenskaperna gå i arv efter dem.» — »Renskötelsen behöver goda renhundar även för framtiden. Vi samer ha syndat mycket i det fallet, då vi köpa hundar av fastboende av obestämda raser för att använda dem i renvården.» — »Men — slutar förf. — ingen renskötelse är möjlig utan duktiga samehundar. Dessa böra finnas endast inom renvården. De premierade lapphundarna få inte figurera som lyxhundar och som begärlig handelsvara bland förmögnare folk. Därför, rensamer, låt oss slå vakt om vår trogne vaktkamrat, samehunden, innan det blir för sent.»

Björn von Rosen i Svenska Dagbladet är delvis inne på samma linje när han skriver: »Lapphunden får inte tillfälligt plockas fram vid internationella kennelträffar som ett slags kynologisk turistreklam för att dessemellan lämnas åt sitt öde.»

Man kan naturligtvis — och för all del med fog — anse att samerna själva är skuld till sin hundstams katastrofala dekadans. Men man får å andra sidan inte glömma eller förbise det faktum, att tillståndet bland våra olika raser var nära nog desamma över hela landet innan det officiella kennelväsendet organiserades och dess burskap trängt ut bland folklagren. Den omständigheten att det kynologiska vetandet ännu inte blivit allmän egendom hos samefolket (hur mycket felas det f. ö. inte på den punkten hos oss själva!) kan väl närmast förklaras geografiskt.

Som det nu är, och hittills varit, misshandlas lapphundsrasen på ett sorgligt sätt. Tikarna lämnas under löptiden praktiskt taget utan tillsyn, medvetna parningar med bastarder sker på experimentväg, valparna efter dessa mesallianser korsas med andra blandningsprodukter o. s. v. Som bekant kan en bastard, som individ betraktad, vara ett gott bruksdjur, men det är endast en tillfällighet, och de goda bruksegenskaperna nedärvas som regel icke till avkomman.

För samerna i Jämtland och Härjedalen är det nuvarande sakläget lika ohållbart som för samebefolkningen i det övriga Norrland. Inför denna situation har lappfogden i Jämtlands län vänt sig till Svenska Spetshundklubben, som har sitt huvudsäte i Östersund, och förhört sig om bistånd. På lappfondens bekostnad inbjöds därvid klubbens vice ordförande och sekreterare — f. d. överkonstapel Axel Lindgren resp. forstmästare Erik Fredriksson — samt undertecknad till några dagars vistelse i Högvålen under den stora rensjakten i mars må-

Lappspetsen Roy 1960 SS, äg Hemmansägare Gabriel Hansson, Hemse. (Foto: Comp.)

nad. Samer från olika delar av länet skulle då sammanstråla med ett uppbåd av lapphundar i nämnda by.

Denna inbjudan accepterades givetvis, och under det slakt och renskiljning pågick studerade vi hundmaterialet ingående. Hundarna var dessa dagar inackorderade i de olika gårdarna i Högvålen — f. ö. Sveriges högst belägna by. Vi bedömde och protokollförde vart och ett av djuren samt sökte bilda oss en uppfattning om stammen. Som väntat var det inte lätt att spåra eller upptäcka ens släktskapen med det ursprungliga lapphundsblodet i det heterogena bestånd vi undersökte. Dess användbarhet för renskötseln var som följd därav även högst tveklaktigt — något som samerna själva intygade.

Men allt under arbetets gång fann vi dock att en viss typ — visserligen lapphundsrasen avlägsen — kunde urskiljas såsom »mera allmän». Den spetsvariant som sålunda syntes ha slagit igenom hos länets samer uppvisade stor likhet med den norska Anker-hunden. Emellertid varierade storleken från jämförelsevis högställda, kvadratiska och kraftigt byggda exemplar ner till lågbenta och långryggade hundar av nära nog dachsbrackentyp. Kort päls med ingen eller blott obetydlig bottenull. Svart färg, ofta uppblandad med stora vita fält över hals, bringa och buk. Tämligen långsträckt huvud med svagt markerad pannavsats. Små fötter, i allmänhet kraftigt sporrbehängda. Svansen än knorrad, än löst ringlad. Sådan var i stort sett den typ vi stötte på.

Mitt i den samling samehundar som dragits samman från länets skilda hörn till Högvålen fann vi tre hundar — som rosor i en nässelhög — vilka ännu hade det mesta kvar av den ursprungliga, vackra lapphundsrasen. Två av dem var svarta, den tredje blekt gulbrun.

Här fanns den täta bottenullen, de trekantiga

öronen, den typiska hårbehängningen på hals, ben och klinkor samt de stora, snöbärande och hårbeklädda tassarna. Bäst av dem var Petrus Nordfjälls ramsvarta *Frank*, därefter Lars Kråiks *Björn* samt den gulbruna *Björn* som ägdes av ordningsmannen i Tännäs lappby, John Kant. Alla tre hundarna härstammade från lappmannen Jonas Åhréns uppfödning i Frostviken. En honnör för honom!

Dessa hundars duglighet i renskogen vitsordades även. Lars Kråiks *Björn* fick vi själva se i aktion då den stora hjorden på nära 4,000 renar drevs in i rengärdet. *Frank*, och *Björn* hölls på annat håll vid tillfället, men av det antal hundar som var med vid indrivningen var *Björn* den enda som fick gå lös — och följaktligen även den enda hund som utförde nyttigt arbete.

Då kvällen kom över Högvålen och samerna samlades under tak hölls kritik och diskussion. Många synpunkter stöttes och blöttes, och då talet föll på anker-bastardernas snagghåriga pälsar framhöll Nils Thomasson, Åre, med allmänt instämmande från de övriga samerna, att de långhåriga pälsarna var opraktiska: vintertid frös snön i stora bollar i hårremmen och hindrade allvarligt hundens rörelser; och under sommaren var de plågsamt varma. Med andra ord: de långa pälsarna skulle endast vara något för Kennelklubbens premierade utställningsdjur, ägda av sörlänningar som var oberoende av de praktiska bruksegenskaperna.

Synpunkten måste naturligtvis respekteras; den kommer från folk som dagligen samarbetar med sina hundar och som genom egen praktisk erfarenhet skaffat sig ett omdöme i saken.

Likaså utsattes de i standarden föreskrivna raka has- och knälederna för enhälligt kritik, emedan hundar byggda i enlighet därmed ohjälpligt blir efter i djupsnö samt sommartid i risig fjällskogsmark.

Men beträffande den långa pälsen gäller som oavvisligt krav, att hårlaget måste vara *stritt*. Är håret mjukt blir det tvärt snöbollar vid klabbföre. Det kan sålunda tänkas att samernas dåliga erfarenhet av den långa pälsen delvis kan förklaras med att de endast stiftat bekantskap med mjukhårade individer.

Hur som helst; intresset var synnerligen livaktigt, och frågor gjordes och svar lämnades från båda hållen. Slutligen beslöts det, att Svenska Spetshundklubben skulle försöka anskaffa en eller flera lapphundstikar (såsom lämpliga partners till de tre tidigare nämnda frostvikshundarna, vilka samtliga var hanar), som skulle stationeras hos väl betrodda, särskilt utsedda fodervärdar bland samerna.

I anslutning härtill föreslogs, att dessa fodervärdar skulle erhålla ett årligt stipendium från Lappfonden och byakassorna. Vidare att fodervärdarna i kontrakt förband sig att omsorgsfullt sköta tikarna, sålunda att bl. a. hålla sträng uppsikt över dem under löptiden, att ej låta para dem med andra djur än av avelsrådet godkända samt enligt de tidsintervaller som förordades. Efterlevdes ej bestämmelserna i kontraktet skulle tikarna omedelbart förklaras förverkade. Som stipendium nämndes från samehall 300—500 kr. pr år och fodervärd under exempelvis fem års tid. Beloppen var avsedda som stimulans och som ersättning för det ansvarsfulla uppdraget.

Biträdande lappfogden i länet, notarie Malte Olsson, fungerade under vår vistelse i Högvålen som ciceron och kontaktman. Han främhöll det nödvändiga i att samerna får hjälp i portgångsföret till

en bättre hundstam — så otroligt viktig för deras existens och hela vår rennäring. Alldenstund lapparna själva insett den överhängande faran får vi hoppas, att de nu fullföljer de goda föresatserna, och att man på officiellt och sakkunnigt håll även i fortsättningen positivt bistår dem och intresserar sig för deras kynologiska problem. Det vore också trevligt om Jämtlands län kunde utträtta något i det nu påbörjade arbetet. I det sammanhanget är jag angelägen att framhålla vår tacksamhet till Svenska Spetshundklubben och hoppas på ett fortsatt gott och givande samarbete, slutade lappfogden.

Notarie Olssons ord på samernas vägnar får inte förklina ohörda. Det hjälper inte med blott ett konstaterande att lapphundsrasen står inför sin undergång. Positiva kraftåtgärder måste följa om inte projektet skall löpa fara att rinna ut i sanden. Svenska Spetshundklubben, som är glad över det förtroende som visats den från samehall, kommer för sin del att göra vad som står i dess makt. Frågan är ju också av kulturell betydelse.

Bästa sättet för bistånd kan diskuteras, men näppeligen torde det vara endast genom de vanliga hundutställningarna med priser och championat till sörlänningarnas lyxbetonade »lapphundar», som det aldrig förunnats att känna lukten av en ren, än mindre fått sina bruksegenskaper prövade i rensko-gen. »De premierade lapphundarna», för att åter citera frostvikslappen Jonas Åhrén, »få inte figurera som lyxhundar och som begärlig handelsvara bland förmögnare folk.»

Därför: ut på fältet — ut på fjället till samerna själva!

B. O. Jahansson.